

ВІДГУК

офіційного рецензента

на дисертаційну роботу Бацвіна Андрія Ігоровича

«ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ МАЛОГО МІСТА В СЕРЕДИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТА ГАЛИЧА)»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності **032 – Історія та археологія**

в галузі знань **03 – Гуманітарні науки**

У сучасній етнології та соціокультурній антропології дедалі більшої актуальності набувають дослідження локальних спільнот, які дозволяють простежити механізми збереження та трансформації культурних традицій в умовах суспільних змін. Особливе місце в цьому контексті посідають малі міста як одна з найбільш поширених поселенських спільнот в Україні. Їх вивчення дає можливість глибше зрозуміти взаємодію традиції й модерності, вплив глобалізаційних процесів на повсякденне життя населення, а також роль місцевих громад у збереженні національної культури, формуванні регіональної ідентичності. Саме тому дослідження соціокультурного розвитку малих міст є важливим напрямом сучасних етнологічних студій та має не лише наукове, а й суспільне значення.

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота Андрія Ігоровича Бацвіна порушує важливі для сучасної етнології питання, а саме дослідження «малої батьківщини», яка є головним середовищем формування та відтворення етнічних спільнот упродовж тривалої історії людства. У світовій історичній науці локальні монографічні дослідження та пов'язані з ними різні аспекти були предметом широких студій і масштабних наукових дискусій. Водночас в Україні такі дослідження поки що не набули належного поширення. Інакше кажучи, рецензована робота Андрія Бацвіна є важливою спробою заповнити цю прогалину в етнологічній науці.

Етнологічне дослідження Андрія Бацвіна, присвячене рідному місту, викликає наукове зацікавлення ще й тому, що Галич це мале місто із потужним культурно-історичним спадком, який не може бути адекватно інтерпретований ані виключно крізь призму селянської традиційності, ані крізь моделі великоміської модерності. Під час комплексних історико-етнографічних експедицій до Західної України в рамках створення етнографічного образу сучасної України, часто доводилося працювати в таких містечках, населення яких зберігали історичні традиції в різних сферах повсякденного життя і побуту – як у господарській діяльності, так і в царині матеріальної та духовної культури. Їхні мешканці продемонстрували високий рівень національної свідомості під час Революції Гідності та в умовах російсько-української війни. Досвід польових досліджень у таких містечках, як Бережани, Підгайці, Терехів, Чортків, Борислав, Коломия та Косів, засвідчує важливу роль малих міст у збереженні локальних культурних традицій і формуванні громадянської свідомості населення.

Наукова новизна дисертації полягає у здійсненні здобувачем комплексного монографічного дослідження громади міста Галича у другій половині XX – на початку XXI ст., що дозволило дослідити місто як складну соціокультурну систему, у якій відображаються не лише глобальні зміни, але й місцеві унікальні процеси. Зібрано та класифіковано багатий масив джерел (архівних документів, польових матеріалів, публікацій у місцевій пресі), які введено в науковий обіг. Досліджено маятникову міграцію як важливий елемент соціальної мобільності в малих містах, що дає змогу краще зрозуміти соціально-економічні процеси на місцевому рівні. Дисертант використав сучасні етнологічні методи – цифрову етнографію, зокрема уперше проведено контент-аналіз публікацій у цифрових спільнотах Галича (Facebook-групи), що дало можливість простежити нові форми самоорганізації городян і практики формування колективної пам'яті у віртуальному просторі. На особливу увагу заслуговує запропонована автором класифікація та типологія малих міст України, та висвітлення ролі малих міст у збереженні та трансляції традиційної культури в умовах суспільних змін.

Рецензована дисертація має традиційну структуру: вступ, три основні розділи, висновки, список використаних джерел, літератури та додатків. Та зумовлена визначеною метою і завданнями. Структура основної частини праці відзначаються стрункістю і чіткістю.

У «Вступі» наявні всі обов'язкові складові, характерні для відповідних досліджень, стисло обґрунтована актуальність теми, зазначений зв'язок роботи з науковими темами, визначено мету і дослідницькі завдання, окреслено об'єкт, предмет, хронологічні межі, територію, методологію, методи і наукову новизну дослідження тощо.

Перший розділ «Теоретико методологічні засади дослідження культурного розвитку та особливостей малого міста» складається з трьох підрозділів, у яких здобувач наукового ступеня подає ґрунтовний аналіз сучасних урбаністичних студій, вітчизняну та зарубіжну історіографію проблеми. Не вдаючись у подробиці, зазначимо що дисертант залучив досить значну кількість наявної нині наукової літератури з царини новітніх публікацій антропологів та урбаністів з Британії, Польщі, США, Румунії які присвячені вивченню культури населення малих міст. І все ж, на наше глибоке переконання, великий пласт науково-методологічних досліджень по вивченню «малої батьківщини», не був належно висвітлений у дисертації. Маємо на увазі доробок українських етнологів 1920 - 1930-х років в царині локальних монографічних досліджень, які розвивалися в руслі світової гуманітаристики.

Другий розділ «Соціокультурний розвиток міста Галича. Соціальна мобільність його мешканців» висвітлює історію Галича від княжих часів до сучасності, досліджено соціокультурну динаміку, демографічні процеси та етнічний склад населення, зокрема простежено процес перетворення Галича із поліетнічного міста на моноетнічне містечко внаслідок другої світової війни та радянських депортацій. На високу оцінку заслуговують авторські розрахунки масштабів маятникової міграції та соціальної мобільності містян.

Найбільш змістовним розділом дисертації Андрія Бацвіна є третій розділ «Трансформації повсякденного життя та святково обрядова культура міста в сучасних умовах». Він складається із чотирьох підрозділів, які охоплюють різні

прояви матеріальної та духовної культури населення міста Галич. Аналізуються символічний простір і конфесійний вимір, трансформації святково-обрядової культури (календарної, сімейної обрядовості) і форм дозвілля. Важливим для розуміння розвитку малих міст є підрозділ, присвячений значенню культурної спадщини у формуванні іміджу та туристичного бренду міста.

Обґрунтованість наукових положень дисертації. У дисертації чітко сформульовані та реалізовані основні завдання, що є актуальними та відповідають кваліфікаційним вимогам до здобувача наукового ступеня доктора філософії. Робота написана на ґрунтовній теоретико-методологічній базі із залученням широкого спектру джерел. Найбільш вагомими серед яких є авторські інтерв'ю, що передані до Архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, а також зібрані автором візуальні матеріали, зокрема світлини, подані в додатках.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що його висновки можуть бути використані для розроблення локальних програм соціокультурного розвитку міських громад, зокрема в питаннях формування сучасного іміджу міста, збереження нематеріальної спадщини. Ключові положення дисертації, створена дисертантом джерельна база роботи стануть у нагоді викладачам закладів вищої освіти під час розробки навчальних курсів із культурної антропології, етнології міста.

Зміст й основні результати проведеної дисертантом роботи апробовані в трьох статтях що надруковані в провідних фахових виданнях, та у виступах на 11 науково-практичних конференціях різного рівня (міжнародних та всеукраїнських) упродовж 2023 -2025 рр.

Серед побажань до подальших наукових пошуків автора варто відзначити необхідність ширшого залучення та аналізу доробку українських етнологів 1920–1930-х років у галузі локальних монографічних досліджень, а також активнішого використання їхніх теоретико-методологічних напрацювань. Дисертаційна робота Бацвіна Андрія Ігоровича є завершеною самостійною науковою працею, у якій отримані вагомі теоретичні та практично значимі результати. З огляду на актуальність теми, належний рівень наукової новизни,

теоретичне й практичне значення отриманих результатів, обґрунтованість висновків та повноту апробації основних положень дослідження, вважаємо, що дисертаційна робота Бацвіна Андрія Ігоровича «Трансформація повсякденного життя та соціальної мобільності населення малого міста в середині XX – на початку XXI століття (за матеріалами дослідження міста Галича)» відповідає вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за зазначеною спеціальністю.

Офіційний рецензент:

Бех Микола Васильович,

кандидат історичних наук,

завідувач відділу

Архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів

Інституту мистецтвознавства, фольклористики та

етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

Підпис _____

«4» червня 2026

